

RADIONICA

PRISTUP, POHRANA I DUGOROČNA ZAŠTITA ELEKTRONIČKE GRAĐE

PRIREDILI: SOFIJA KLARIN (VODITELJICA),
JOZO IVANOVIĆ, MIRA MILETIĆ DRDER, TOMISLAV MURATI

Radionica je imala cilj sagledati probleme pristupa, pohrane i čuvanja elektroničke građe s aspekata triju struka koje se sastaju na AKM-u. Osim prikaza raznovrsnih pojavnosti elektroničkih dokumenata u knjižnicama, arhivima i muzejima, te prikaza standarda koji se koriste pri njihovoj obradi i osiguranju pristupa, željeli smo osvijetliti trenutno stanje u Hrvatskoj, vidjeti kakvi su projekti u toku i koje su mogućnosti razmjene iskustava. S obzirom na tri termina održavanja radionice, sadržaj je bio podijeljen u ove cjeline:

I. VRSTE I SVOJSTVA ELEKTRONIČKE GRAĐE

Svrha je ovog dijela radionice bila prikazati vrste i svojstva elektroničkih dokumenata (u arhivima, knjižnicama, muzejima) počevši od njihovih definicija, preko vrsta, njihovih osobitosti (kako izgledaju, kako su zapisani, kako ih računala čitaju, od čega se sastoje, kako se organiziraju i gdje se koriste) i načina njihove nabave i odabira.

1. Definicija i vrste elektroničke građe u knjižnicama / S. Klarin
2. O problemima odabira mrežnih (Internet) publikacija za uvrštavanje u nacionalne bibliografije (danski primjer) / T. Murati (Prilog 1)
3. Elektronički dokument: definicija, vrste zapisa, logička struktura / J. Ivanović

II. OBRADA I PRISTUP ELEKTRONIČKOJ GRAĐI I PROJEKTI DIGITALIZACIJE U EUROPSKIM KNJIŽNICAMA

U ovom dijelu radionice prikazan je kratak film o norveškim iskustvima u digitalizaciji radioprograma, a zatim smo se upoznali s većim brojem europskih projekata digitalizacije kartografske građe. Prikazani su i standardi za opis elektroničke građe u knjižnicama, te standardi i tehnologije za pristup građi.

4. Film o digitalizaciji radioprograma u Norveškoj nacionalnoj knjižnici (Mo i Rana)
5. Digitalizacija kartografske građe u europskim knjižnicama / M. Miletić Drder (Prilog 2)
6. Standardi za obradu elektroničke građe u knjižnicama (ISBD(ER), UNIMARC format) i novi načini osiguranja pristupa (Dublin Core , TEI) / S. Klarin

III. DUGOROČNA ZAŠTITA ELEKTRONIČKE GRAĐE

U ovom je dijelu radionice bilo riječi o dugoročnoj zaštiti elektroničkih dokumenata, koja se može opisati kao osiguranje dostupnosti građi, neovisno o tehnološkim promjenama koje se javljaju tijekom vremena.

7. Dugoročna zaštita elektroničkih dokumenata / J. Ivanović

Zaključci su radionice ovi:

1. Elektroničku građu/dokumente potrebno je organizirati, obrađivati, osiguravati im pristup, pohranu i dugoročnu zaštitu te razviti model odabira elektroničke građe temeljen na nacionalnoj strategiji za selekciju i vrednovanje elektroničkih izvora.
2. Koristiti postojeće standarde, razvijati ih, pratiti svjetske projekte i razmjenjivati iskustva.
3. Legislativa vezana uz elektroničku građu mora biti jasnija i u suglasju sa srodnim propisima.
4. U okviru inicijative za povezivanje institucija bilo bi korisno stvaranje *help deska* - "neformalnog AKM okupljališta".
5. Staviti na mrežne stranice AKM-a sadržaje prethodnih seminara u Rovinju i Poreču.

O PROBLEMIMA ODABIRA MREŽNIH (INTERNETSKIH) PUBLIKACIJA ZA UVRŠTAVANJE U NACIONALNE BIBLIOGRAFIJE (DANSKI PRIMJER)

TOMISLAV MURATI

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

Popisivanje, odnosno uključivanje mrežno dostupnih (Internetskih) publikacija u nacionalne bibliografije, uočeno je u devedesetim godinama kao jedan od važnijih razvojnih problema nacionalnih knjižnica i nacionalnih bibliografija.

Tako su u nekim zapadnim zemljama pokrenuti projekti kojih je cilj bio ispitati sve, za bibliografsko-kataložnu i knjižničnu praksu, relevantne posebnosti mrežnih dokumenata, odnosno njihovu prikladnost za bibliografsku kontrolu. Propitivanja su temeljena na prihvaćenoj činjenici da nacionalna informacija i kulturno naslijeđe nisu samo "začeti" i zabilježeni u tiskanom obliku već da kulturno vrijedna informacija nastaje i "živi" i na elektroničkom mediju (ponajprije mrežnom). Ti su projekti po naravi problema koje istražuju vrlo kompleksni i višestruko iskoristivi i za knjižničnu zajednicu i za zajednicu korisnika i stvaratelja elektroničkih dokumenata, a njihovi nalazi i zaključci bitni u osiguravanju zakonskih preduvjeta za zaštitu kulturne baštine i razvoj nacionalnih bibliografija.

Jedan od projekata koji je i u aspektima koji nas ovdje posebno zanimaju vrlo temeljito pokušao opisati kriterije kojima se treba voditi nacionalna bibliografija pri odabiru mrežne elektroničke građe jest onaj Danskoga knjižničnoga centra. Riječ je o projektu INDOREG (INternet DOcument REGistration), koji je trajao od 1995. do 1997. godine s ciljem ispitivanja mogućnosti popisivanja (bibliografske kontrole) mrežnih publikacija, utvrđivanja kriterija njihova uključivanja u nacionalnu bibliografiju, utvrđivanja tehničke izvedivosti osiguravanja pristupa mrežnim publikacijama, osiguravanja njihove registracije u bazi *DanBib* (udružena superstruktura za cjelovit danski knjižnični sustav) zajedno s nacionalnom bibliografijom i sveukupnim popisom publikacija dostupnih u danskim knjižnicama. (*DanBib* bi se upotrebljavao za izravan pristup takvim dokumentima.)

Uvidi dobiveni ovim projektom koristili su u konačnom uobličavanju i "brušenju" pojmova i odnosa (temeljenih na boljem poznavanju elektroničke građe) u, tada pripremanom, Zakonu o obveznom primjerku (1997.), omogućujući jasnije definiranje dužnosti i prava svih aktera uključenih spomenutom legislativom.

Načelno, kada je riječ o kriterijima odabira mrežne građe za nacionalne bibliografije, neka bibliografska središta daju predanost onome što bismo mogli nazvati strategijom kulturnog kontinuiteta/kontinuiranja. Pritom se misli na dvije stvari. Ponajprije, elektronička građa zanimljiva za bibliografiranje sadrži najvećim svojim dijelom tekstualne podatke (uvidi danskih i nizozemskih *eksperimentalnih* iskustava), tj. ono što bismo prepoznali kao "klasičan" slovni ili tekstualni dokument. Nadalje, pri odabiru elektroničkih publikacija trebaju se zadržati kriteriji koji su razvijeni i primjenjuju se za tiskanu građu (tj. za formiranje tradicionalnih bibliografskih nizova).

Međutim, "konačni" prijedlog uspostave kriterija odabira mrežnih publikacija utvrđen je "eksperimentalnim" putem i na temelju određenih uvida u (bibliografski) relevantnu narav mrežnih dokumenata. Tako su mrežni dokumenti podijeljeni u dvije različite kategorije: na statične i na dinamične publikacije.

Razlikovno obilježje tzv. statičnih publikacija jest njihova sadržajna i bibliografska nepromjenljivost. Za vrijeme svoje dostupnosti na mreži, ta vrsta publikacija ne mijenja svoj sadržaj niti podatke o vlasničkim pravima, pristupu i sl. U istraživanju se pokazalo da većina takvih publikacija jesu one državnih agencija, istraživačkih instituta, a *online* verzije dokumenata često su paralelni dokumenti tiskanim verzijama.

Dinamične publikacije karakterizira pak višestruka promjenljivost - sadržajno-informacijskog karaktera, s jedne, i formalno-kataložnog, s druge strane.

Promjene sa sadržajnog aspekta mogu biti učinjene:

- *nadomještanjem* starog teksta novim (tiskani bi pandan bila publikacija sa slobodno uvezanim listovima), a elektronički su primjeri za to razne baze činjeničnih podataka koje se u određenim intervalima ažuriraju; zatim,
- *dopunjavanjem integracijom* novog teksta s postojećim (tiskani bi pandan bile kumulativne bibliografije u časopisima) i
- *dopunjavanjem neovisnim dodavanjem*. Ovaj posljednji slučaj na mreži se pojavljuje u dvije varijante: kao sabrana djela (poput elektroničkih časopisa) i kao neperiodične zbirke (djela koja ne ističu svoj periodicitet, a nisu ni označivana kao neovisni kronološki dijelovi).

U projektu su uočene matične stranice (*homepages*) kao posebna vrsta dinamičnih publikacija. Matične su stranice zanimljive jer su često primarni izvor korišten za registraciju, a shvaćene su kao dokument ili logična poveznica zbirke dokumenata koja omogućuje prisutnost osobe ili korporativnog tijela na mreži. Klasificirane su u četiri kategorije: osobne, kompanijske, stranice udruga ili organizacija i matične stranice institucija (tijela državne uprave, kulturnih i znanstveno-prosvjetnih ustanova).

Ovoj tipologiji sadržajne dinamike spomenutih procesa (ažuriranja i dopunjavanja) odgovaraju i promjene bibliografskih elemenata (naslova, podataka o autorskim pravima, lokacije dokumenta ...).

(Odlučimo li se za odabir neke od publikacija koje pripadaju ovom tipu mrežnih publikacija, suočit ćemo se pri obradi s činjenicom da kombinacija tih dviju vrsta promjena bitno povećava rizik od netočnosti ili krivo usmjeravajućih zapisa. Rizik će se povećati što se više povećava broj deskriptivnih elemenata u zapisu, a problem će biti pronaći uravnoteženo bilježenje kako bi se očuvala otpornost na buduće promjene bez postizanja prevelike shematičnosti i besmislene kratkoće.)

Definiravši i opisavši osnovne kategorije mrežnih publikacija s obzirom na - za mogućnosti bibliografiranja relevantna - svojstva, projekt je definirao kriterije koje bi te tri kategorije (statične, dinamične publikacije i matične stranice kao podvrsta dinamičnih) trebale zadovoljiti.

Već je spomenuto da je riječ o tzv. kontinuitetu u pristupu uvjetovanja za uključivanje građe u nacionalnu bibliografiju. Dakle, radi se o tome da se pokušaju slijediti načela koja se primjenjuju za tiskanu građu.

Tako građa da bi se "kandidirala" za uvrštavanje u nacionalnu bibliografiju mora proći neke formalne i sadržajne "filtre".

KULTURALNI PREDUVJETI - OPĆI "FILTRI"

U skladu sa svojom bibliografskom politikom, Danci su odlučili da se u razmatranje za popisivanje mogu uzimati sve publikacije na danskom jeziku bez obzira na mjesto podrijetla. Publikacije na drugim jezicima razmatraju se samo ako je izdavač publikacije u Danskoj (publikacije danskih korporacija ulaze u odabir za uključivanje u bibliografiju bez obzira na to gdje su mrežno pohranjene). Tako je kombinacijom jezičnog i teritorijalnog načela za izbor građe za nacionalno bibliografiranje mrežne elektroničke građe stvorena široka osnova za ostale opće i posebne kriterije.

Opći sadržajni kriteriji barataju pojmom "informacijska vrijednost publikacije" operacionalizirajući ga sadržajno, i to najčešće zaobilazno odnosno negativno, kao ono što se ne uključuje jer bibliografski objekt ne smije biti komercijalne, interne, izrazito lokalne ili privatne naravi. Zatim, njegova informacijska narav ne smije zadovoljavati samo kratkotrajni interes i ne smije se očekivati da prestane postojati u neposrednoj budućnosti (što se, primjerice, odnosi na razne vrste festivalskih programa ili reklamnih publikacija).

Drugim riječima, objekt koji se popisuje mora demonstrirati određenu trajnost i ne bi smio biti "provizoran".

Ne postoje posebni sadržajni kriteriji koje bi mrežne elektroničke publikacije trebale zadovoljiti (osim za matične stranice).

Statične i dinamične publikacije mogu na mreži biti samostalne, iako su najčešće dio neke matične stranice ili druge dinamične publikacije (poput članka u mrežnom časopisu).

FORMALNI KRITERIJI ZA MATIČNE STRANICE (DINAMIČNE PUBLIKACIJE)

Mnoge matične stranice (vidi već navedenu tipologiju u tekstu) sadrže jednu ili više publikacija. Ako se statična ili dinamična publikacija koja je dio neke veće jedinice (mrežne stranice, mrežnog časopisa) unosi neovisno, opći je uvjet da ta publikacija mora biti prezentirana formalno s vlastitim naslovom te jasno razlučena od ostatka matične stranice. U slučaju da to nije tako, barem jedan od sljedećih zahtjeva treba biti ispunjen: a) dotična publikacija mora imati neovisan status, b) mora biti tiskana u drugoj formi (npr. knjiga), c) mora pripadati predmetnom području izvan vlasničkih prava mrežne stranice. Ne zadovolji li bibliografski zanimljiva publikacija te uvjete, smatrat će se da je dovoljno popisati njezinu matičnu stranicu. Međutim, dogodi li se da je problematična publikacija na matičnoj stranici koja ne zadovoljava kriterije uključivanja, o sadržajnoj relevanciji takve publikacije ovisit će treba li popisati matičnu stranicu koju inače ne bismo popisivali. (To se smatra "izlazom u nuždi" kad se publikacija ne može lako opisati, u bibliografskom smislu.) Budući da su matične stranice vrlo često pristupnice k ostalim vrstama mrežnih publikacija, potrebno je ovdje reći nešto više o njihovoj klasifikaciji odnosno o tzv. *posebnim sadržajnim kriterijima* za njihovo uključivanje.

Osobne matične stranice u pravilu se ne popisuju jer je njihov sadržaj privatne naravi. Dopusťaju se iznimke kad sadrže podatke koji se drugdje ne mogu naći (npr. ekstenzivne i sistematizirane zbirke "linkova").

Stranice kompanija isto se tako ne popisuju ako ne sadrže posebno vrijedne, u drugim medijima neobjavljene informacije, a koje se ne mogu samostalno bibliografski opisati.

Stranice udruženja i organizacija najčešće se popisuju jer sadrže informacije koje bi se popisale da su predstavljene na nekom fizičkom mediju. (Ipak, stranice lokalnih ogranaka nacionalnih organizacija se ne popisuju.)

Institutske matične stranice vrsta su stranica koje uključuju stranice lokalnih i državnih tijela

vlasti i širok dijapazon kulturnih ustanova. Tendencija je da se matične stranice uže lokalne (gradske) vlasti ne popisuju, a ostale se uvrštavaju u nacionalnu bibliografiju.

FORMALNI KRITERIJI ZA PREOSTALE DINAMIČNE I STATIČNE PUBLIKACIJE

Kad su opći i tzv. sadržajni kriteriji ispunjeni, konačni uvjet da bi dinamična publikacija bila popisana za potrebe nacionalne bibliografije njezina je veličina izražena brojem od najmanje 6000 tipografskih znakova (oko 4 kartice formata A4). Iako je teško jamčiti dugotrajniju izvedivost toga kriterija (koji je preuzet iz *Danske nacionalne bibliografije. Članci*), ponajprije zbog toga što će se dužina ili veličina mijenjati tijekom vremena, a i zbog toga što se veličina dokumenta mjerena bitovima može znatnije mijenjati ovisno o slikovnim i sličnim priložima, odluka za tako izražen formalni minimalni uvjet pokazuje želju da se "receptura" isprobana na konvencionalnoj vrsti građe primjenjuje na mrežne publikacije. Ovaj se kriterij odnosi na dinamične publikacije koje su dio veće jedinice (mrežna stranica, časopis...) i na dinamične publikacije koje su neovisno prisutne na mreži. U probnoj fazi projekta pokazalo se da kriterij dužine (veličine) publikacije ostaje vrlo osjetljiv i lako promjenljiv u sustavu odabira mrežnih publikacija, pa su, s novim iskustvima, moguće njegove izmjene. Ta nestabilnost tzv. formalnih kriterija - veličina dokumenta (više od 6000 znakova), dolazi do izražaja i u njegovoj primjeni na matične stranice.

Na tzv. statične publikacije primjenjuju se nešto razrađeniji (gotovo dvorazinski) kriteriji. Ako se statična publikacija pojavljuje kao dio dinamične publikacije, primjerice na matičnim stranicama istraživačkog instituta ili konferencije, odnosno ako je članak u nekom mrežnom časopisu, tj. ako je dio urednički "nadziranog" informacijskog procesa, njezina veličina mora biti ekvivalentna dokumentu od najmanje 6000 tipografskih znakova. Ako se statična publikacija pojavljuje samostalno na mreži, njezina veličina mora odgovarati veličini dokumenta od najmanje 30 000 tipografskih znakova. Taj će uvjet onemogućiti popisivanje većeg broja kratkih (i efemernih) publikacija koje su na mreži publicirane bez nekog većeg uredničkog filtriranja (vidi grafikon).

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Ovaj pregled određivanja kriterija izbora mrežno dostupne elektroničke građe radi popisivanja za nacionalnu bibliografiju ne iscrpljuje svu složenost (koja proizlazi iz naravi medija) s kojom se pri prikupljanju, opisivanju i osiguravanju dostupnosti mrežnih publikacija susreću nacionalne knjižnice i bibliografska središta. U nemogućnosti da se iscrpnije prikažu ostali

segmenti projekta, ističemo da se, prema navodima istraživača, sadašnje stanje mrežnih publikacija, uvjeti njihova pristupa i slično pokazuju razmjerno privremenim te da sve prikazane podjele i "kriterije" treba uzeti s velikom spremnošću na promjene. U kojoj će mjeri ostati "nedodirljivo" temeljno načelo nepopisivanja one elektroničke građe koja ne bi bila popisana da se pojavila u tiskanom obliku, pokazat će vrijeme.

LITERATURA

Defining the National Library of Australia's role in the acquisition, control and preservation of Australian electronic publications. <http://www.nla.gov.au/staffpaper/catpaper> (1999-09-14)

INDOREG - Internet document registration: project report. Ballerup: Danish library center, 1997.

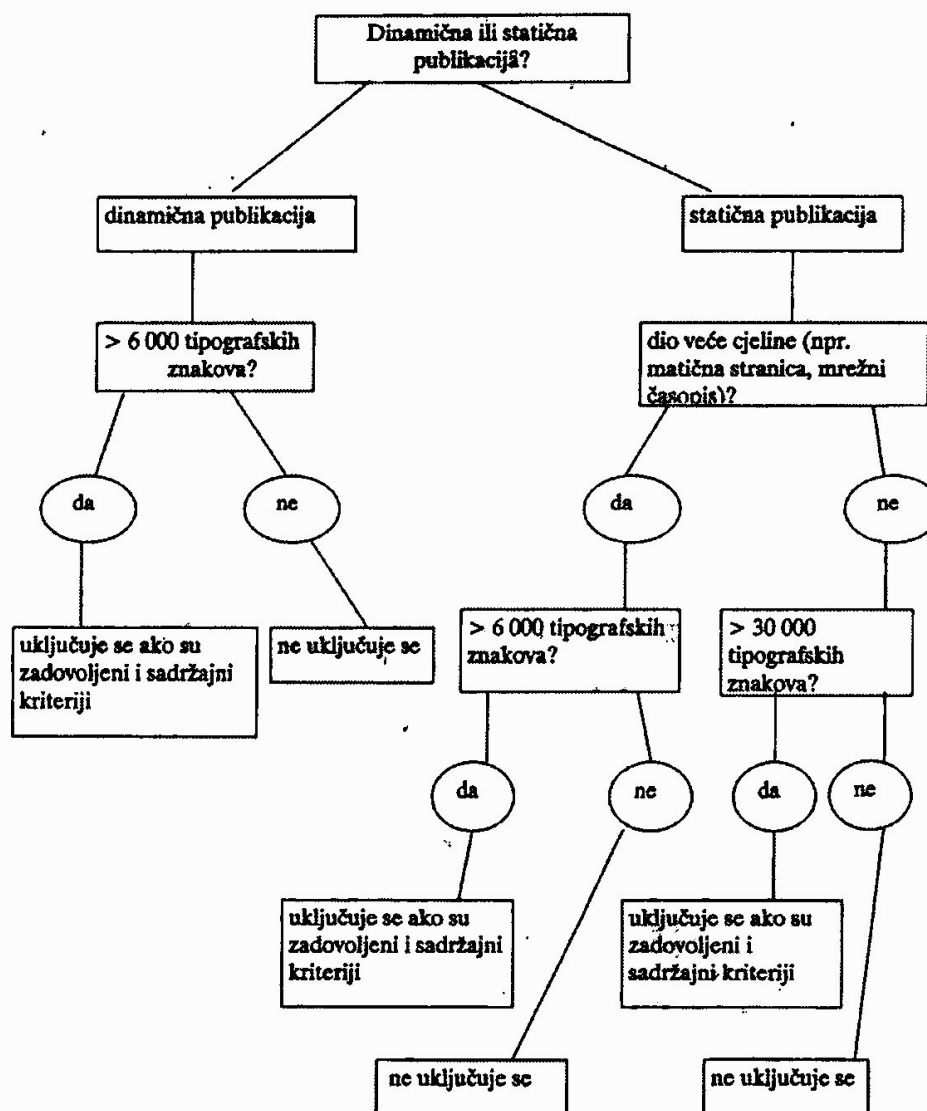
Legal Deposit in Denmark. <Copenhagen>: The Royal Library, 1997.

Noordermeer, Trudi. Deposit for Dutch electronic publications: research and practice in Netherlands. // Research and advanced technology for digital libraries / ed. by Carol Peters, Constatin Thanos. Berlin: Springer, 1997. Str. 361-371.

Waneck, Kirste; Randi Diget Hansen. Bibliographic control in Denmark // International cataloguing and bibliographic control 26,2(1997), 28-31.

Grafikon

(Izvor: INDOREG, str. 22.)

DIGITALIZACIJA KARTOGRAFSKE GRAĐE U EUROPSKIM KNJIŽNICAMA

MIRA MILETIĆ DRDER

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

Razvojem tiskarske i izdavačke tehnologije te medija za pohranu podataka, tradicionalne zemljopisne karte u papirnatom obliku sve više zamjenjuju formati na optičkom disku i na Internetu.

Kako takav razvoj tehnologije utječe na kartografske zbirke u knjižnicama, muzejima i drugim ustanovama srodne djelatnosti? Tehnološka evolucija mijenja način komuniciranja putem kartografske građe u mnogim područjima znanosti i društvenog života. Razvojem multimedije tj. integriranog oblika slike, zvuka, animacije i videa putem računala, otvorile su se nove mogućnosti korištenja i pohrane građe. Pojava Interneta potpuno je promijenila koncepciju knjižničarstva, knjižnice, kartografske zbirke i općenito cjelokupne informacijske znanosti. Pojam knjižnice bez zidova, fluidnosti kolanja informacija i sve veća dostupnost informacija, tekovine su tog razvoja, koje su u svakom pogledu pozitivne.

Knjižničari koji se bave dijelom knjižničarstva vezanim uz kartografsku građu (map librarians), uvelike se bave problemima digitalizacije, odnosno optičke pohrane građe na CD-ROM ili na Internet, dostupnošću podataka, metapodacima vezanim za ovu vrstu elektroničke građe.

Situacija u SAD-u znatno je povoljnija u tom pogledu, nego u Europi, stoga što je mnogo bolja financijska situacija i veći se broj stručnjaka na razini sveučilišta bavi kartografijom i digitalizacijom općenito. Digitalizacija kartografske građe i njezina dostupnost na CD-ROM-u ili preko Interneta imaju goleme prednosti u zaštiti vrijedne građe i korisnicima nedostupnih originala. Naravno, tu se svakako mora spomenuti pitanje zaštite elektroničke publikacije i autorskih prava, što je samo jedan u nizu novonastalih problema.

Kartografska zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice nije digitalizirana, ali bilo je nekoliko primjera digitalizacije vrijedne građe u svrhu predstavljanja vrijednosti fonda zbirke (na web-stranicama Nacionalne i sveučilišne knjižnice nalaze se u sklopu informacija o Kartografskoj zbirci četiri digitalizirane stare karte iz fonda Zbirke. Pri useljenju u novu zgradu Knjižnice, u suradnji s tvrtkom Microlab načinjen je CD-ROM koji je osim Hrvatske bibliografije, sadržavao i dobar pregled najvrjednijih zbirki knjižnice. Tom je prigodom u digitalni oblik stavljen i maleni dio atlasa Abrahama Orteliusa iz 16. stoljeća. Godine 1999. u sklopu Gabriela, programa Nacionalnih knjižnica u Europi, načinjen je projekt *Blago nacionalnih knjižnica*. U sklopu

tog projekta Kartografska zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice priložila je kartu iz jednog od najvrjednijih atlasa Jadranske obale, koja se u digitalnom formatu može vidjeti na Internetu <http://nuk.uni-lj.si/gabriel/treasures/frame6.html>).

Sve navedeno tek su počeci, tj. usamljeni primjeri kako se elektroničkim putem može iznimno dobro predstaviti kulturno blago države.

Osobito veliku aktivnost na tom području obavlja ogranak za kartografske zbirke LIBER (Ligue de Bibliothèques Européennes de Recherche), Groupe des Cartothécaires de Liber.

U rujnu prošle godine održana je 11. konferencija GdC LIBER-a u Krakovu, pod nazivom *Technology in Map Collections* (URL: <http://www.konbib.nl/kb/skd/liber/overview.htm##subject>).

Tema je konferencije bila, kao što joj i sam naziv kaže, nove tehnologije u kartografskim zbirkama. Osnova pitanja koja su se obrađivala jesu istraživanje potencijala tehnoloških dostignuća te stupnja kontrole koji mogu imati svi oni koji rade u knjižnicama i kartografskim zbirkama. To se pitanje nametnulo zbog same činjenice da je korištenje novih tehnologija u velikom porastu. Uslijedilo je pomicanje napora s automatizacije knjižnica (kao npr. u područjima katalogizacije, nabave i knjižničkog poslovanja) na područje digitalizacije ili digitalne kartografije. U samu problematiku digitalizacije uključeno je široko područje od nabave elektroničke građe do digitalizacije građe u posjedu zbirke i knjižnica. Internet je najdominantniji kanal interakcije informacija.

Neka od najvažnijih pitanja koja su se protezala jesu:

- Kolika je uključenost kartografskih zbirke u nove tehnologije?
- Koje su pogodnosti, a koji su nedostaci?
- Koliko se tradicionalna uloga zbirke i knjižničara - djelatnika zbirke mijenja pod utjecajem tehnologije?

Nacionalne izvještaje o djelatnostima u pojedinim državama priredili su kolege iz Danske, Estonije, Finske, Francuske, Njemačke, Mađarske, Latvije, Poljske, Rusije, Španjolske, Švedske i Švicarske.

U izvještajima su vidljive mnogobrojne aktivnosti koje su se u vezi s temom konferencije događale u protekle dvije godine u tim zemljama. Kao što i sam naziv kaže, izvještaji pokrivaju cjelokupnu nacionalnu djelatnost pojedine države na području knjižničarstva vezanog uz kartografsku građu (map librarianship) i općenito kartografsku djelatnost. Svaki je autor izvještaja dodao i popis publikacija, o istoj temi, izdanih u pojedinoj državi. Uz izvještaje i prigodnu izložbu, te poster-izlaganja, na konferenciji je predstavljen veći broj stručnih radova. Radovi

su većinom koncentrirani na problematiku novih tehnologija i digitalizacije u kartografskim zbirkama.

Jan Smits, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag, Nizozemska

(URL: <http://www.konbib.nl/>).

J. Smits razmatra neke teorijske i praktične aspekte tranzicije s tradicionalnih na digitalne kartografske zbirke. Uspoređuje prijelaz s rukopisa na tisak, s današnjim mijenjanjem sadržaja i uloge karte i kartografskog prikaza (prijelaz s papirnatog u digitalni oblik). Pojava novog tipa korisnika i novih svrha korištenja zbirki općenito - potreba za redefiniranjem uloge knjižničara u kartografskoj zbirci. Integracija između područja koja su bila relativno razdvojena u prošlosti, preko integracije prostornih podataka, mnoga područja knjižničarstva se mogu povezati (npr. GIS i geoznanosti). U zaključnom razmatranju, autor tvrdi da velik broj knjižničara kartografske građe još nije dosegao razinu obrazovanja, zanimanja, a time ni razmišljanja o novim tehnologijama u svojim zbirkama. Rješenje vidi u suradnji između knjižničara, u osnivanju grupa za edukaciju i odazivu na ovakve konferencije i seminare.

Goran Bjaarnhielm, The Royal Library, Stockholm, Švedska

(URL: <http://www.kb.se/>)

Izlagao je o digitalnim prostornim podacima u matičnoj ustanovi, te o različitim teškoćama njihova korištenja. U Švedskoj djeluje velik broj izdavača digitalnih zemljovida. Obvezni primjerak za elektroničku građu (kartografsku) od 1994., ali samo za mjesno dostupnu elektroničku građu. Kartografska zbirka Kraljevske knjižnice posjeduje oko 50 CD-ROM, a neki se podaci pohranjuju s Interneta. Istaknuo je važnost projekta *Kulturarw 3*, za katalogiziranje i arhiviranje švedskih www stranica korištenjem Dublin Core metapodataka.

Nick Millea, Bodleian Library, Map Library, Oxford, UK.

Jedna od knjižnica koja razvija projekt pod nazivom *Digimap Project*

- Eksperimentalna shema ubacivanja digitalnih podataka Državne geodetske uprave u britanske visokoškolske ustanove, stvaranje online službe

- Uključene su sljedeće ustanove u UK:

University of Aberdeen Queen Mother Libraray

University of Edinburgh Main Library

University of Glasgow Library

University of Newcastle Robinson Library

University of Oxford Bodleian Library Map Library

University of Reading Department of geography Map Library

(URL: <http://digimap.ed.ac.uk:8081/>)

Projekt je krenuo u edinburškoj sveučilišnoj knjižnici, a utemeljitelj je Joint Information Systems Committee (JISC). Godine 1993. sastavljen je izvještaj kojim se pokazalo kako korištenje informacijske tehnologije u knjižnici može pomoći pri rješavanju mnogih problema sveučilišnih knjižnica. JISC je pokrenuo Electronic Libraries Programme (eLib), čiji je Digimap jedan od

dijelova. Osnovni je cilj projekta korištenje i pristup digitalnim kartografskim podacima Ordnance Survey (OS) Velike Britanije. Godine 1997. program je postavljen u šest spomenutih sveučilišta. Korisnici servisa mogu pretraživati kartografske baze podataka, načiniti kartu ili presnimiti dokumente za korištenje na vlastitim računalima. Pristup je podacima besplatan. Digimap projekt je primjer kako se nove tehnologije doista mogu iskoristiti u edukativne i praktične svrhe. Naime to je izvanredno dobar primjer suradnje nekoliko ustanova u poboljšanju kvalitete (kartografsko-geografskog) obrazovanja.

Henrik Dupont, Det Kongelige Bibliotek, København, Danska

Obvezni primjerak od 1997. pokriva i elektroničke zemljopisne karte i mjesno i daljinski dostupnu građu. Izdavači i autori obvezni su dostavljati metapodatke za Nacionalnu bibliografiju (URL:<http://www.kb.dk/kb/dept/nbo/da/samlen.htm##6>). Uskoro su se javile teškoće pri praktičnoj primjeni zakona.

Godine 1997. započelo se s razvijanjem projekta *Infodatabase of Geodata (A Danish Metadata Catalogue of Spatial Data)* (URL: <http://www.geodata-info.dk>)

Prvu je verziju objavio 1994. Danski nacionalni katastar (KMS). Svrha je stvaranje elektroničkog kataloga, jedinstvena oblika, koji bi opisivao digitalne zemljovide i ostale zbirke geopodataka, uključujući baze podataka u koje su uključeni prostorni podaci.

Razvoj novih tehnologija u kartografskim zbirkama knjižnice mijenja koncepciju samih zbirki, njihovu svrhu i način korištenja građe.

Pojavom elektroničke kartografske građe (na optičkom disku i na Internetu), stvorile su se nove i veće mogućnosti obrade, korištenja i zaštite kartografske građe.

Kartografska zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice najveća je zbirka kartografske građe u Hrvatskoj. Useljnjem u prostore nove zgrade knjižnice, kartografskoj su se zbirci povećale mogućnosti poboljšanja poslovanja i informacijsko-referalne djelatnosti. Zbirka nije digitalizirana (osim nekoliko primjera digitalizacije stare građe), i trebalo bi poboljšati djelovanja u tom smjeru suradnjom s ustanovama koje se bave kartografskom problematikom, primjerice Državna geodetska uprava, Geodetski fakultet, GIS data i sl. Primjer takve uspješne suradnje u Europi jest projekt Digimap, koji se koristi na sveučilištima u Velikoj Britaniji. U Hrvatskoj se ne možemo pohvaliti velikim brojem projekata digitalizacije kartografske građe i uključivanja elektroničkih zemljopisnih karata u knjižnice i obrazovni proces. Većom financijskom potporom, suradnjom i uključenosti većeg broja stručnjaka u projekte digitalizacije, pridonijelo bi se boljoj prezentaciji kulturne baštine i posebice zaštiti vrijednih originala iz fondova zbirki, knjižnica i muzeja.

Mnogobrojni su primjeri iz europskih knjižnica, odnosno kartografskih zbirki, djelovanja i utjecaja novih tehnologija na djelatnost zbirki. Veliku aktivnost pokazuje ogranak LIBER-a, GdC (Groupe de Cartothecaires). U tu je grupu uključen velik broj stručnjaka na ovom području knjižničarstva (map librarianship). Djelatnost je grupe razgranata i usmjerena je na uključivanje novih tehnologija u kartografske zbirke te što većeg broja ljudi u te procese.

LITERATURA

Baarnhielm, G. Digital cartography in the Royal Library -- National Library of Sweden.

URL: <http://www.konbib.nl/kb/skd/liber/articles/baarn11.htm>. (1999-09-11)

Čanković, D. Organizacija i uređenje zbirki geografskih karata u knjižnicama. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1979.

Digital Technology. URL: <http://www.oclc.org/oclc/presres/scanning.htm>. (1999-09-15)

Groupe des Cartothecaires de LIBER. // Special newsletter No.5: National Progress Reports 1996-1998. Edinburgh: National Library of Scotland, 1999.

ISBD(CM). Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1982.

Lovrić, P. Opća kartografija. Zagreb: SNL, 1988.

Millea, N. Delivering digital data into the library. URL: <http://www.konbib.nl/kb/skd/liber/articles/millea11.htm>. (1999-09-11)